

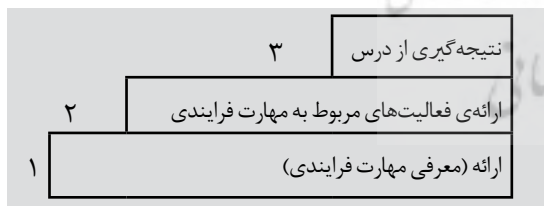
روشی برای پرورش مهارت‌ها

نگاهی گذرا به روش تدریس فرایندی

سیدعلی عبداللهی حسینی، کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی
علی لطفی، کارشناس ارشد تکنولوژی آموزشی

بنابراین، دانش‌آموزان ظرفیت‌های خود را به‌عنوان حل‌کنندگان مسائل و تصمیم‌گیرندگان آینده، شکوفایی کنند [شهرتاش و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۲۴].
فهرست مهارت‌های فرایندی که در دوره‌ی ابتدایی بیشتر مدنظر است، عبارت است از: مشاهده، اندازه‌گیری، طبقه‌بندی، برقراری ارتباط، استنباط، پیش‌بینی و تفسیر داده، [Nacino - Brown. Retal, 1982].

یکی از روش‌های جدید یاددهی - یادگیری، «روش تدریس فرایندی» است. مراحل اجرای این الگوی تدریس را در نمودار زیر می‌بینید:

باهم وارد کلاسی می‌شویم که معلم محترم آن، پس از اجرای مراحل مقدماتی تدریس، با استفاده از این الگو، می‌خواهد فرایند یاددهی و یادگیری را هدایت کند.

گام اول: ارائه (معرفی مهارت فرایندی)

این مرحله‌ی اولی می‌توانیم با «ارائه» مهارت‌های فرایندی که دانش‌آموزان باید تمرین کنند، آغاز کنیم. برای ایجاد نشاط در دانش‌آموزان، می‌توانیم داستانی را تعریف کرد یا رخدادی را توضیح داد و در آن از اهمیت مهارتی که به کار گرفته شده است، یاد کرد. افزون بر این، در مرحله‌ی حاضر،

کلیدواژه‌ها: روش‌های تدریس، روش تدریس فرایندی، روان‌شناسی شناختی، مهارت‌های فرایندی.

اشاره ۲۶

تاکنون در مجله با انواع روش‌های تدریس جدید آشنا شده‌اید. همان‌طور که در یادداشت سردبیر شماره‌ی چهار ذکر شد، بسیاری از صاحب‌نظران، مسیر حرکت آموزش و پرورش به تحول و نوخواهی را در توجه جدی به روش‌های نوین تدریس می‌دانند. در این شماره، یکی دیگر از روش‌های جدید را با بهره‌گیری از نوعی طراحی آموزشی مدرسه‌ای معرفی کرده‌ایم. مولفان مقاله از فرهنگیان استان مازندران هستند.

قبل از خواندن اصل مقاله، این متن کوتاه را بخوانید.
روش تدریس فرایندی، ریشه‌ی روان‌شناختی دارد. با اوج‌گیری روان‌شناسی شناختی پس از دهه‌ی ۱۹۷۰م، به نقش عملیات شناختی ذهن در یادگیری، توجهی جدی مبذول شد^۱ و در دهه‌ی ۱۹۸۰ نیز بزرگ‌ترین کشف آموزش و پرورش، آموزش تفکر یا آموزش شناخت‌محور شناخته شده است [آقازاده و واحیدیان، ۱۳۷۷: ۱۶].

این رویکرد به یادگیری و تدریس به دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی که مهم‌ترین و اساسی‌ترین عامل کاوشگری، یعنی کنجکاوی درباره‌ی دنیای مادی را با خود به کلاس می‌آورند، یاری می‌کند تا مهارت‌های فکری یا شناختی خود را بسط دهند. «مهارت‌های فرایندی»^۲ که بر مهارت‌های تفکر و اندیشه‌ورزی ناظرند، در حل مسائل روزمره‌ی زندگی و درسی اهمیت فراوانی دارند.

برنامه‌ای که شامل پرورش مهارت‌های تفکر و به ویژه مهارت فرایندی است، سبب هدایت، رشد و پرورش در همه‌ی زمینه‌ها می‌شود و

مواد و وسایل لازم و دستورالعمل کار را برای به ثمر رساندن فعالیت‌ها به دانش‌آموزان ارائه می‌کنیم. دستورالعمل باید شامل نحوه‌ی استفاده از مهارت فرایند هم باشد.

آموزگار: بچه‌های عزیز، همان‌طور که می‌دانید، درس امروز علوم ما، در مورد «برگ» است. هدف این درس، مشاهده و مقایسه‌ی برگ گیاهان متفاوت و طبقه‌بندی آن‌هاست. بنابراین، با توجه به موضوع درس، همه‌ی ما به حیاط مدرسه می‌رویم.

آموزگار: ما از طریق حواس خود (چشایی، بویایی، لامسه، شنوایی و بینایی) مواد و پدیده‌های طبیعی اطرافمان را مشاهده می‌کنیم. و از این طریق، نکات زیادی را درباره‌ی دنیای اطراف خود یاد می‌گیریم. پس با

فعالیت فرایندی مورد نظر را ارائه می‌کنیم.

آموزگار: بچه‌ها، ابتدا گروه‌های سه‌نفره تشکیل دهید. سپس فعالیت خواسته شده را انجام دهید. برای این فعالیت ۲۰ دقیقه فرصت دارید.

در حین انجام فعالیت، به گروه‌ها سر بزنید و بحث را طوری هدایت کنید که دانش‌آموزان به‌وجود رگ‌برگ، دم برگ و پهنک به عنوان شباهت‌های بین برگ‌ها و به شکل، رنگ، حاشیه و طرز اتصال برگ به ساقه و... به عنوان تفاوت‌های میان برگ‌ها اشاره کنند. البته ضرورت ندارد که دانش‌آموزان به همه‌ی موارد اشاره کنند. بلکه هدف، تقویت مهارت مشاهده است. دانش‌آموزان ممکن است به زبری، صافی سطح برگ یا کلفت و یا نازک بودن برگ‌ها هم اشاره کنند.

پیش‌نهاد: بر اساس نمونه‌ای که در انتهای مقاله آمده است، می‌توانید دانش‌آموزان را ارزش‌یابی کنید.

گام سوم: نتیجه‌گیری از درس

در این مرحله می‌کشیم تا آن‌چه را انجام داده‌ایم، جمع‌بندی کنیم. نتیجه‌گیری یا جمع‌بندی درس را می‌توان با ارائه‌ی گزارش یا بخشی کوتاه انجام داد.

آموزگار: بچه‌ها، وقت شما به پایان رسید. برای جمع‌بندی حدود پنج دقیقه فرصت دارید. پس از آن، نمایندگان گروه‌ها آماده شوند تا نتیجه‌ی فعالیت‌های گروه خود را برای دیگر دوستانشان در کلاس گزارش کنند و نمونه‌ی طبقه‌بندی برگ‌ها را به افراد کلاس نشان دهند. (گزارش‌ها را می‌توانید به صورت شفاهی، کتبی، در قالب نقاشی، جدول و... ارائه دهید). به چند نمونه از گزارش دانش‌آموزان توجه کنید:

توجه به اهمیت موضوع، از گروه‌ها می‌خواهیم «برگ‌ها» را با دقت و با استفاده از حواس خود، مشاهده و مقایسه و درباره‌ی تفاوت‌ها و شباهت‌های آن‌ها صحبت کنید. در پایان، برگ‌ها را به روش‌های متفاوت طبقه‌بندی کنید و گزارشی از فعالیت انجام شده در گروه را نیز ارائه دهید. در ضمن، اگر برای مشاهده‌ی دقیق‌تر، به وسایل کمک حواس مانند «ذره‌بین» نیاز داشتید، به شما خواهیم داد.

گام دوم: ارائه‌ی فعالیت‌های مربوط به مهارت فرایندی

به منظور انجام فعالیت‌ها، بهتر است دانش‌آموزان را به چند گروه تقسیم کنید. زیرا در این صورت، آنان به نحوی علمی و فکری با یکدیگر همکاری خواهند کرد. در طی فعالیت دانش‌آموزان، باید به آنان سر بزنیم و موفقیت‌هایشان را ارزش‌یابی کنیم. برای ارزش‌یابی موفقیت، اطلاعات و مشاهده‌ی معلم کافی است. بر اساس زمینه‌سازی مرحله‌ی نخست،

- * برگ‌ها رنگ‌های متفاوت دارند.
- * بعضی از برگ‌ها کلفت و بعضی دیگر نازک‌ترند.
- * بعضی از برگ‌ها پهن و بعضی دیگر باریک هستند.
- * کنار بعضی از برگ‌ها صاف، کنار بعضی دیگر دنده‌دنده است.
- * در همه‌ی برگ‌ها خط‌هایی وجود دارد (رگ برگ).
- * در همه‌ی برگ‌ها قسمتی وجود دارد که به ساقه وصل می‌شود (دم برگ).
- * و...

زیرنویس

۱. برای مثال رجوع کنید به: سولسو، ۱۳۷۱.

2. Process Skills

منابع

۱. آقازاده، محرم. راهنمای روش‌های نوین تدریس. انتشارات آبیژ. تهران. ۱۳۸۵.
۲. آقازاده، محرم واحدیان، محمد. مبانی نظری و کاربردهای آموزشی نظریه‌ی فراشناخت. نوپردازان. تهران. ۱۳۷۷.
۳. سولسو، ر.ل. روان‌شناسی شناختی. ترجمه‌ی فرهاد ماهر. رشد. تهران. ۱۳۷۱.
۴. شهرتاش، فرزانه؛ فلسفی، فاطمه؛ رهبر، ژاله؛ حاجیان، سهیلا. مبانی نظری و مهارت‌های آموزش علوم. اداره‌ی کل چاپ و توزیع کتب درسی. ۱۳۸۴.
5. Nacino-brown. R. Oke. F.E. & Brown. D.P. (1989) Curriculum and Instruction an Introduction to Methods of Teaching. New York: Macmillan Publishers.

برگه‌ی ارزش‌یابی دانش‌آموز: تاریخ: موضوع درس: برگ

نیاز به تلاش بیشتر	در حال تلاش	در حد انتظار	حدود انتظارات
			شباهت و تفاوت برگ‌ها را بیان کرد.
			طبقه‌بندی برگ‌ها را به دقت انجام داد.
			از اطلاعات به‌دست آمده در نتیجه‌گیری به خوبی استفاده کرد.
			از ذره‌بین استفاده کرد.
			از حواس گوناگون برای مشاهده‌ی برگ‌ها استفاده کرد.
			در مدت زمان تعیین شده فعالیت را انجام داد.
			نکات بهداشتی را رعایت کرد.
یادداشت آموزگار:			